

ASIA Hovioikeuden menettely pääkäsittelyistunnon tauolla**KANTELU**

Kantelija on arvostellut oikeuskanslerille 22.6.2017 osoitetussa hänen asiamiehensä laatimassa kantelussa Pirkanmaan käräjäoikeuden käräjätuomarin A menettelyä tämän toimiessa helmikuussa 2016 Helsingin hovioikeudessa määräaikaisena hovioikeudenneuvoksena. Kantelun mukaan A oli tuolloin hovioikeudessa käsitellyn rikosasian pääkäsittelyistunnon tauolla ”mennyt selaamaan” yhden vastaajan muistivihkoa, johon vastaaja oli ”kirjoittanut koko istunnon ajan muistiinpanoja”. Kyseisen vastaajan avustajana toiminut asianajaja oli kantelun mukaan nähnyt tapahtuman.

A on kantelijan mielestä rikkonut asianosaisten luottamuksen ryhtyessään luvatta selaamaan vastaajan henkilökohtaisia muistiinpanoja, jotka vastaaja on ajatellut voivansa turvallisesti jättää istuntosaliin. A:n menettely on kantelijan mielestä tehnyt A:sta esteellisen käsittelemään kyseistä rikosasiaa. Kantelijan mukaan asiassa on perusteltua epäillä, että A:n toiminta täyttää virkavelvollisuuden rikkomisen tai sen tuottamuksellisen tekemuodon tunnusmerkistön. Kantelija on toivonut oikeuskanslerin nostavan syytteen A:n menettelystä.

Kantelija on lisäksi arvostellut hovioikeuden kyseisessä asiassa antamaa tuomiota. Kantelijan mukaan hovioikeuden tuomiota ei ole perusteltu asianmukaisesti eikä huolellisesti ja tuomioon on kirjattu selvästi virheellisiä seikkoja. Kantelijalla on kertomansa mukaan perusteltua aihetta epäillä, että A:n menettely on vaikuttanut tuomion lopputulokseen.

Oikeuskanslerinvirastoon on 28.6.2017 saapunut erikseen postitse lähetettynä kantelun liitteeksi merkitty dvd-levy.

SELVITYS

Asiassa on hankittu A:n ja hovioikeudenlaamannin selvitykset sekä Helsingin hovioikeuden presidentin lausunto.

VASTINE

Kantelija on antanut vastineensa hankitusta selvityksestä.

RATKAISU

1. Tapahtumatietoja

Kantelun kohteena on A:n menettely hänen toimiessa helmikuussa 2016 Helsingin hovioikeudessa käsitellyn rikosasian kokoonpanossa jäsenenä määräaikaisena hovioikeudenneuvoksena. Puheenjohtajana asiassa toimi hovioikeudenlaamanni ja kolmantena jäsenenä toinen määräaikainen hovioikeudenneuvos. Kyseisessä törkeää kirjanpitorikosta ym. koskevassa asiassa oli neljä vastaajaa. Hovioikeus muutti kesäkuussa 2016 antamallaan tuomiolla osittain Helsingin kärjäoikeuden joulukuussa 2014 asiassa antamaa tuomiota. Elokuussa 2016 antamallaan päätöksellä korkein oikeus ei myöntänyt valituslupaa, joten hovioikeuden tuomio jäi lainvoimaiseksi.

Kantelija teki tammikuussa 2017 kyseistä hovioikeuden rikostuomiota koskevan tuomiovirhekantelun/purkuhakemuksen (jäljempänä *purkuhakemus*) korkeimmalle oikeudelle. Purkuhakemuksen perusteena oli muun ohella, että A:n käsillä olevassa kantelussa mainittu menettely oli tehnyt A:sta esteellisen käsittelemään asiaa ja että A oli menettelyllään saattanut syyllistyä rikokseen. Korkein oikeus pyysi hovioikeuden ratkaisukokoonpanolta lausumat kantelijan esittämän esteellisyyväitteen johdosta.

Huhtikuussa 2017 antamallaan päätöksellä korkein oikeus hylkäsi kantelijan purkuhakemuksen. Korkein oikeus totesi, ettei kantelija ollut esittänyt purkuhakemuksessaan oikeudenkäymiskaassa tarkoitettua pätevää syytä siihen, ettei hän ollut tehnyt väitettä hovioikeuden tuomion antamiseen osallistuneen tuomarin esteellisyydestä aikaisemmin. Purkuhakemuksen perusteena olleesta mahdollisesta tuomarin rikollisesta menettelystä korkein oikeus totesi, ettei hakemuksessa esitetty sellaista selvitystä, jonka nojalla hovioikeuden tuomio olisi voitu purkaa. Purkuhakemuksen muista kantelu- ja purkuperusteista korkein oikeus lausui, että kantelija ei ollut esittänyt hakemuksensa tueksi sellaisia perusteita, joiden johdosta hovioikeuden tuomio olisi voitu poistaa tai purkaa.

2. Rikosoikeudellinen arviointi

Kantelija on toivonut oikeuskanslerin nostavan syytteen kantelussa mainitusta A:n menettelystä. Totean tältä osin tuomarin virkarikosasioiden erityissyyttäjänä, ettei minulla käytettävissäni olevan aineiston perusteella ole ollut syytä epäillä asiassa tapahtuneen rikosta, joten asia ei ole antanut minulle aihetta rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin.

3. Laillisuusvalvonnallinen arviointi

3.1 Hankitusta selvityksestä ja muista asiakirjoista ilmenevistä tiedoista

Kantelun mukaan siinä mainittu asianajaja oli nähnyt, että A oli pääkäsittelyistunnon tauolla ”mennyt selaamaan” yhden vastaajan muistivihkoa, johon vastaaja oli ”kirjoittanut koko istunnon ajan muistiinpanoja”. Kantelun liitteenä on tämän asianajajan laatima lausunto hänen havainnoistaan kantelussa tarkoitettusta tapahtumasta. Lausunnon mukaan asianajaja oli ollut päämiehensä kanssa kävelemässä istuntotauolla hovioikeuden käytävällä, kun hän oli nähnyt istuntosalin ikkunasta A:n kävelevän viimeisen eli heidän istuntopöytänsä takana. Asianajajan kertoman mukaan A oli pysähtynyt selaamaan jotakin, jolloin asianajaja oli päämiehensä kanssa huomannut A:n ”selaavan päämieheni a3-kokoista mustakantista muistikirjaa, johon päämieheni oli kirjannut koko suullisen käsittelyn ajan muistiinpanoja”.

A toteaa selvityksessään, että hän oli tammikuussa 2017 antanut korkeimmalle oikeudelle lausuman, josta hänen käsityksensä kantelun kohteena olevista tapahtumista ilmenee. Korkeimmalle oikeudelle antamassaan lausumassa A lausuu muun ohella seuraavaa:

”Tapahtumien kulun osalta totean, että muistan käyneeni istunnon tauon alkaessa sulkemassa istuntosalin oven ja ovelta takaisin kävellessäni olen kiertänyt vastaajien pöytien takaa sekä tarkastanut, että pöydillä ei ole nauhureita tms. äänitykseen soveltuvia laitteita. Tiedossani on, että toisinaan asianosaiset ovat jättäneet istuntosaleihin taukojen ajaksi äänitykseen soveltuvia laitteita luvatta. Koska istuntojen taukojen aikana usein neuvotellaan asiassa annettavasta ratkaisusta tai muista tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvista kysymyksistä, pidän perusteltuna tämän asian tarkastamista ja olen siinä tarkoituksessa kiertänyt vastaajien pöytien takaa tauon aikana.”

A korostaa selvityksessään lisäksi, että tapahtumista oli selvityksen antamishetkellä (syyskuussa 2017) kulunut puolitoista vuotta eikä ajan kulumisen vuoksi ollut mahdollista yksityiskohteisesti muistaa sinänsä lyhytkestoista tilannetta. A kuitenkin lisää muun ohella, että istuntosalin ulko-oven sulkeminen ja pöytien tarkastaminen mahdollisten nauhoituslaitteiden varalta ovat toimenpiteitä, jotka ovat perustuneet hänen omaan harkintaansa. Hän myös selvittää, että hänellä ei ole eikä ole ollut tietoa vastaajan muistiinpanojen sisällöstä eivätkä ne siten ole voineet vaikuttaa hovioikeuden ratkaisuun asiassa.

Hovioikeudenlaamanni toteaa selvityksessään, ettei hän ollut antanut ohjeita äänitykseen soveltuvien laitteiden tarkastamisesta kysymyksessä olevan asian ratkaiselle kokoonpanolle tai valmistelijalle eikä myöskään osastolleen. Hän viittaa lisäksi korkeimmalle oikeudelle antamaansa lausumaan, jossa hän on todennut, ettei hänellä ole minkäänlaista muistikuvaa siitä, että A olisi käynyt tarkastamassa, ettei pöydälle ole jätetty äänityslaitteita. Tämä voi hovioikeudenlaamannin lausuman mukaan johtua siitä, että hän oli jo lähtenyt istuntosalista tai hän ei ollut kiinnittänyt huomiota tapahtumiin salissa tauon alettua. Lausuman lopuksi hovioikeudenlaamanni kertoo keskustelleensa puhelimitse hovioikeuden käsittelyn valmistelijan kanssa. Myöskään valmistelijalla ei hovioikeudenlaamannin mukaan ollut muistikuvia asianajajan havainnoista.

Kokoonpanon kolmantena jäsenenä toiminut määräaikainen hovioikeudenneuvos toteaa puolestaan korkeimmalle oikeudelle antamassaan lausumassa olleensa A:n tai hovioikeudenlaamannin kanssa samassa kokoonpanossa useissa muissakin pääkäsittelyissä, joten hän ei pysty muistamaan juuri tämän asian osalta, onko A kävellyt asianosaisten pöytien luona. Mitään

muistikuvaa hänellä ei kertomansa mukaan ole liittyen esteellisyysväitteen perusteena olevaan muistikirjan selaamiseen.

3.2 Oikeudellisia lähtökohtia

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä muun ohella asianmukaisesti. Tapahtuma-aikaan voimassa olleen kyseisen lain 45 §:n 1 momentin mukaan lakia oli sovellettava myös tuomarin virkaan, jollei laissa toisin säädetty.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (YTJulkL) 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan kyseisessä laissa tuomioistuimen jäsenten ja esittelijän ratkaisun tekemistä varten käymiä neuvotteluja. Mainitun lain 23 §:n mukaan tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

Mainitun lain esitöissä tarkennetaan, että tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan niitä tilanteita, joissa tuomioistuimen jäsenet ja mahdolliset esittelijät harkitsevat joko pääasiassa tehtävän ratkaisun sisältöä tai menettelyyn liittyvien kysymysten ratkaisemista. Tuomioistuimen neuvottelu -käsitteen piiriin ei siten kuulu pelkästään pääasiassa annettavan ratkaisun harkitsemiseksi oikeudenkäynnin päätteeksi käytävä neuvottelu. Tämän lisäksi käsitteen piiriin kuuluvat myös kaikki muut neuvottelut, joita tuomioistuimen sisällä käydään oikeudenkäynnin kuluessa ja jotka liittyvät jollain tavalla itse oikeudenkäyntiin ja sen kuluessa tehtäviin ratkaisuihin tai pääasiassa tehtävään ratkaisuun. (HE 13/2006 vp, s. 27-28)

YTJulkL 21 §:n 1 momentin mukaan muu kuin tuomioistuin saa julkisessa suullisessa käsitteilyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Pykälän 2 ja 3 momenteissa säädetään edellytyksistä, joilla puheenjohtaja voi antaa luvan tällaiseen tallentamiseen.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:n mukaan tuomioistuimen puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset.

Turvataarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimissa voidaan järjestää turvataarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin kyseisessä laissa säädetään. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan turvataarkastuksen järjestämisestä päättää tuomioistuin neuvoteltuaan asiasta poliisin kanssa. Myös tuomioistuimen puheenjohtaja voi päättää turvataarkastuksen järjestämisestä, jos se on yksittäisen asian käsittelyn kannalta tarpeen. Lain 5 §:n 1 momentin mukaan turvataarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa tuomioistuimeen saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvataarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilöllä on mukanaan edellä tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi.

Rikoslain 24 luvun 5 §:ssä säädetään salakuuntelusta. Pykälän 2 kohdan mukaan joka oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole tarkoitettu hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon, sellaisissa

olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan, on tuomittava salakuuntelusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

3.3 A:n menettelyn arviointia

Mitä istuntotauon aikana tapahtui?

Hovioikeuden presidentti on oheistanut antamaansa lausuntoon useita valokuvia istuntosalista, jossa käsillä oleva rikosasia käsiteltiin. Valokuvista ilmenee, että istuntosalin yleisökäytävän puoleisissa kulmissa on kapeat ikkunat. Presidentin mukaan ne peitetään sisältäpäin, jos oikeudenkäynti toimitetaan yleisön läsnä olematta. Ikkunoiden ollessa peittämättä (kuten käsillä olevassa tapauksessa) niistä on yleisökäytävältä näkymä istuntosaliin. Kummastakin ikkunasta näkyy poikittaisessa suunnassa asianosaisten pöydät, tai ainakin osa niistä. Valokuvista päätellen jossain määrin rajallisesta näköyhteydestä huolimatta yleisökäytävältä on käsitykseni mukaan ollut tapauksessa mahdollista tehdä selkeitä näköhavaintoja siitä, mitä istuntosalissa on istunnon tauon aikana tapahtunut vastaajien pöytien luona.

A oli hovioikeuden pääkäsittelyistunnon tauolla asianosaisten poistuttua istuntosalista käynyt kertomansa mukaan sulkemassa istuntosalin oven ja ovelta takaisin kävellessään kiertänyt vastaajien pöytien takaa sekä tarkastanut, että pöydillä ei ollut nauhureita tms. äänitykseen soveltuvia laitteita. A ei ole tarkemmin kertonut, miten hän oli suorittanut tämän tarkastamisen. Kantelussa mainittu asianajaja kertoo puolestaan nähneensä istuntosalin ikkunasta A:n tilanteessa pysähtyvän vastaajan pöydän taakse ja ”selaavan” vastaajan muistikirjaa. A ei ole nimellisesti kiistänyt asianajajan tapahtumainkulusta esittämiä väitteitä.

Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa A:n ja asianajajan sinällään uskottavina pidettäviä kertomuksia tapahtumien kulusta. Asianajajan kertomus on varsin seikkaperäinen, toisin kuin A:n kertomus, joka on varsin yleisluontoinen. Ymmärrettävänä voidaan tosin pitää sitä, että noin puolitoista vuotta tapahtumien jälkeen antamansa selvityksen mukaan A ei enää voinut ajan kulumisen vuoksi yksityiskohtaisesti muistaa sinänsä lyhytkestoista tilannetta.

Kertomusten välillä ei näyttäisi olevan suoranaista ristiriitaakaan. Asianajajan luonnehtima ”selaaminen” ei mielestäni poissulje A:n kertomaa siitä, että hän oli tarkastanut, ettei pöydillä ollut äänitykseen soveltuvia laitteita. Äänitykseen soveltuvat laitteet voivat käsittääkseni olla nykyisin kooltaan sellaisia, että niitä voi olla myös kirjan, vihon, lehtiön tai esimerkiksi tapauksessa väitetyn kooltaan varsin suuren muistikirjan alla tai välissä.

A:n menettelyn arvioinnin kannalta olennaista mielestäni kuitenkin on, että asianajajan esittämä väite – että A oli ”selannut vastaajan mustakantista muistikirjaa” – pitää sisällään sen tosiasian, että A oli tarttunut vastaajan pöydällä olleeseen muistikirjaan, joka asianajajan mukaan oli sisältänyt vastaajan muistiinpanoja, ja A oli tavalla tai toisella raottanut siinä olleita sivuja. A:lla on tällöin lähtökohtaisesti ollut mahdollisuus tehdä havaintoja muistikirjaan mahdollisesti sisältyneestä tekstistä tai muista merkinnöistä.

Arvioin A:n kerrottua menettelyä seuraavasti.

YTJulkL 21 §:n 1 momentin mukaan muu kuin tuomioistuin saa julkisessa suullisessa käsitelyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Totean selvyyden vuoksi, että kyseinen säännös ei sovellu käsillä olevaan tapaukseen, koska hovioikeuden

istuntojen tauot, jolloin asianosaiset ja yleisö poistuvat istuntosalista, eivät ole osa asian julkista käsittelyä.

YTJulkL:n 3 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettujen tuomioistuimen neuvottelujen sisältö on lain 23 §:n mukaan pidettävä salassa. Tuomioistuimen neuvottelu -käsitteen piiriin ei lain esitöiden mukaan kuulu pelkästään pääasiassa annettavan ratkaisun harkitsemiseksi oikeudenkäynnin päätteeksi käytävä neuvottelu vaan myös kaikki muut neuvottelut, joita tuomioistuimen sisällä käydään oikeudenkäynnin kuluessa ja jotka liittyvät jollain tavalla itse oikeudenkäyntiin ja sen kuluessa tehtäviin ratkaisuihin. Istuntosaliin tauon ajaksi mahdollisesti jäävien hovioikeuden jäsenten väliset keskustelut kuuluvat siten lähtökohtaisesti neuvottelusalaisuuden piiriin, eli yleisöllä ja asianosaisilla ei ole oikeutta saada niiden sisällöstä tietoa.

Selvää näin ollen on, että istuntojen taukojen aikana käytävien hovioikeuden jäsenten välisten keskustelujen tallentaminen on kiellettyä niin yleisöltä kuin asianosaisilta ja heidän avustajiltaan ja tällaisesta tallentamisesta voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Tästä ei kuitenkaan sellaisenaan seuraa, että tuomioistuimen jäsenellä olisi rajaton oikeus tarkastaa asianosaisen pöydällä olevaa omaisuutta luvattomien tallentamisvälineiden löytämiseksi.

Laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä siitä, voiko tuomioistuimen jäsen tarkastaa asianosaisen pöydän siltä varalta, että istuntosaliin on luvatta jätetty äänitykseen soveltuvia laitteita, ja jos voi, miten tällaisen tarkastamisen voisi suorittaa.

Esimerkiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetussa laissa säädetyn turvatarkastuksen tarkoituksena on sen selvittäminen, onko tuomioistuimeen saapuvalla tai siellä oleskelevalla mukanaan esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai joita voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastuksen järjestämisestä päättää tuomioistuin neuvoteltuaan asiasta poliisin kanssa ja myös tuomioistuimen puheenjohtaja voi tietyissä tapauksissa päättää turvatarkastuksen järjestämisestä. Kyseinen laki ei nähdäkseni siten sovellu tilanteeseen, jossa hovioikeuden kokoonpanoon kuuluva jäsen oman harkintansa perusteella tarkastaa, onko asianosaisten pöydille luvatta jätetty äänitykseen soveltuvia laitteita.

Tuomioistuimen puheenjohtaja on oikeudenkäymiskaaren mukaan velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset. Tätä puheenjohtajalle kuuluvaa niin sanottua muodollista prosessinjohtoa koskeva säännös oikeuttaa nähdäkseni puheenjohtajan antamaan tarpeellisia määräyksiä muun muassa asianosaisten asiakirjojen ja muiden tavaroiden säilyttämisestä taukojen aikana istuntosalissa. Puheenjohtaja voi esimerkiksi määrätä, että asianosaisten ja avustajien on otettava mukaansa tauon ajaksi kaikki asiakirjansa ja muut tavaransa tai että ne voidaan jättää istuntosaliin, jolloin tallennuslaitteet on suljettava. Voin yhtyä presidentin lausunnossaan esittämään näkemykseen, että oikeuden puheenjohtaja voinee myös vaatia nähtäväkseen, että tällaiset tallennuslaitteet suljetaan. Kyseinen säännös ei nähdäkseni kuitenkaan luo oikeutta ainakaan A:n menettelyn kaltaiseen asianosaisten pöytien tarkastamiseen.

Hovioikeuden presidentti toteaa lausunnossaan pitävänsä lähtökohtaisesti arveluttavana sitä, että asianosaisten pöytiä tarkastetaan siltä varalta, että istuntosaliin on luvatta jätetty äänitykseen soveltuvia laitteita. Jos asianosaiset ja heidän avustajansa ovat saaneet luvan jättää asiakirjat ja tavarat tauon ajaksi paikalleen, heidän on presidentin mielestä voitava luottaa siihen, että kukaan ei niitä käy millään tavalla tarkastamassa. Edelleen presidentti lausuu, että jos asianosaisten asiakirjat ovat pöydällä esillä, saattavat asianosaisen muistiinpanot tai luottamukselliset merkinnät olla nähtävissä, jos pöydällä olevia esineitä tarkastellaan. Luottamukselliset

merkinnät voivat olla vaikkapa vain yksittäisiä sanoja, typografisia välimerkkejä tai tekstin ylipyyhkimistä. Erityistä suojaa nauttii tietenkin asianajosalaisuuden piiriin kuuluva aineisto. Kun asianosainen ja hänen avustajansa istuvat säännönmukaisesti oikeudenkäynnissä vierekkäin, voivat käytännössä kaikki asianosaisten ja avustajan tekemät muistiinpanot tai merkinnät kuulua asianajosalaisuuden piiriin. Vielä presidentti toteaa, että jos asiassa on syytä epäillä sala-kuuntelurikosta, pakkokeinoja voidaan käyttää tietysti vain pakkokeinoin mukaisesti.

Voin lähtökohtaisesti yhtyä presidentin mainituin tavoin esittämiin näkökohtiin. Selvää on, että asianosaisten omalle pöydälleen istuntosaliin jättämiä asiakirjoja ei saa ryhtyä lukemaan istuntotauon aikana. Presidentin esille tuomista syistä ei nähdäkseni muutoinkaan ole asianmukaista tarkastaa asianosaisten pöytiä sillä tavoin, että esimerkiksi pöydällä olevien asiakirjojen sisällöstä on mahdollista tehdä havaintoja. Tällainen menettely on muun ohella myös omiaan herättämään oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen kohdistuvia epäilyjä ja jopa epäilyjä mahdollisesta tuomarin esteellisyydestä asian jatkokäsittelyssä.

Totean yleisesti, että mikäli oikeuden puheenjohtaja on antanut asianosaisille luvan jättää tavaransa istuntosaliin istunnon tauon ajaksi ja määrännyt mahdolliset tallennuslaitteet suljettaviksi, täysin poissuljettua ei mielestäni kuitenkaan ole, että oikeuden puheenjohtaja tai hänen määräämänsä henkilö voisi tarkastaa pöydän ainakin silmämääräisesti mahdollisen toiminta- valmiudessa olevan laitteen toteamiseksi. Näin etenkin, jos tällaisesta laitteesta on olemassa konkreettisia epäilyjä. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon edellä esitetyt asianosaisten omaisuuden tarkastamiseen liittyvät vaaratekijät.

Hankitusta selvityksestä päätellen asianosaiset olivat saaneet jättää käsillä olevassa tapauksessa tavaransa istuntosaliin pääkäsittelyn tauon ajaksi. A:lla tai kenelläkään muullakaan oikeuden jäsenellä ei ole ilmennyt olleen minkäänlaisia epäilyjä siitä, että asianosaisten pöydille olisi ylipäätään jätetty luvatta äänitykseen soveltuvia laitteita, saati että tällainen laite olisi ollut toiminta- valmiudessa. Puheenjohtaja on selvityksessään nimenomaisesti todennut, ettei hän ollut antanut ohjeita äänitykseen soveltuvien laitteiden tarkastamisesta kysymyksessä olevan asian ratkaiselle kokoonpanolle tai valmistelijalle. A:n menettely on näin ollen perustunut yksinomaan hänen omaan harkintaansa, minkä hän on selvityksessäänkin vahvistanut. Erityisen arveluttavaa A:n menettelyssä mielestäni on, että hän on kajonnut vastaajan omaisuuteen sillä tavoin, että hänellä on lähtökohtaisesti ollut mahdollisuus tehdä havaintoja muistikirjaan mahdollisesti sisällyneestä tekstistä tai muista merkinnöistä.

A:n menettelyä ei edellä kerrotuista syistä voida pitää asianmukaisena, vaikka menettelyllä olisikin ollut A:n mainitsema sinällään ymmärrettävä tarkoitusperä.

On kuitenkin syytä korostaa, ettei todisteita ole siitä, että A olisi tosiasiallisesti lukenut vastaajan pöydällä ollutta muistikirjaa tai muutoin tullut tietoiseksi muistikirjan tai muun aineiston sisällöstä. Asiassa ei myöskään ole mitään viitteitä siitä, että A:n menettely olisi kantelijan tarkoittamalla tavalla vaikuttanut tuomion lopputulokseen.

Asiaa kokonaisuutena arvioiden katson riittäväksi toimenpiteeksi saattaa A:n tietoon hänen menettelystään edellä esittämäni näkemykset.

3.4 Tarkemmin väitetystä esteellisyydestä

Kantelija on korkeimmalle oikeudelle tekemässään purkuhakemuksessa lausunut muun ohella, että hovioikeus ei ollut ollut tuomionvoipa, kun sen yksi jäsen oli ollut esteellinen. Asiassa oli kantelijan mukaan ollut perusteltua aihetta epäillä ratkaisukokoonpanoon kuuluneen A:n olleen

esteellinen käsittelemään asiaa, koska oli aihetta epäillä hänellä olleen asiaan ennakkosenne hänen aikaisemmin tekemänsä ratkaisun tai muun erityisen syyn vuoksi. Kantelija perustelee tätä sillä, että A oli selannut asiassa vastaajana olleen henkilön muistivihkoa, mihin tämä oli kirjoittanut koko istunnon ajan muistiinpanoja, jotka eivät olleet kuuluneet oikeudenkäyntiaineistoon. Kantelija esitti näin ollen purkuhakemuksessaan perusteiltaan saman esteellisyysväitteen kuin nyt käsillä olevassa kantelussaan.

Korkein oikeus toi asiassa antamansa päätöksen perusteluissa esille erityisesti oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 8 §:ssä säädetyn: ”Asianosaisen tulee tehdä väite tuomarin esteellisyydestä heti ryhtyessään käyttämään asiassa puhevaltaa ja saatuaan tiedon asian käsittelyyn osallistuvista tuomareista. Jos asianosainen saa myöhemmin tiedon seikasta, jolla saattaa olla merkitystä esteellisyyttä arvioitaessa, siihen perustuva väite on esitettävä viipymättä. Asianosaisen on perusteltava väite ja samalla ilmoitettava, milloin peruste siihen tuli hänen tietoonsa. Asianosainen ei voi vedota tiedossaan olleeseen, esteellisyyden arvioinnin kannalta harkinnanvaraiseen seikkaan enää sen jälkeen, kun tuomari on ratkaissut asian, paitsi jos asianosainen osoittaa, että hänellä oli pätevä syy olla tekemättä väitettä aikaisemmin.”

Edelleen korkein oikeus totesi, että preklusion asettamiselle esteellisyysväitteen esittämiselle on asianmukaiseen oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät vahvat perusteet. Myöhemmin tehty väite voidaan tutkia vain, jos asianosainen osoittaa, että hänellä oli pätevä syy olla tekemättä väitettä aikaisemmin. Pätevä syy esteväitteen esittämiselle vasta muutoksenhakuvaiheessa voi olla se, että väitteen peruste on tullut niin myöhään asianosaisen tietoon, että hän ei olisi ehtinyt tehdä väitettä aiemmalle tuomioistuimelle, vaikka olisikin toiminut viipymättä. Ratkaisun antamisen jälkeen väite voidaan lisäksi tutkia silloin, kun peruste siihen tulee asianosaisen tietoon vasta ratkaisun jälkeen. Väite tulee siten tehdä heti ja asianosaisella on velvollisuus vedota esteellisyyteen viipymättä, mikäli hän saa tiedon esteellisyyden arviointiin vaikuttavasta seikasta vasta myöhemmin käsitellyn kuluessa.

Korkein oikeus toi lisäksi esille, että kantelija oli saanut tiedon väitetystä esteellisyydperusteesta hovioikeuden pääkäsittelyn aikana eikä hän ollut hovioikeudessa vedonnut tähän esteellisyyden aiheuttavana seikkana. Korkein oikeus viittasi esteellisyyssäännösten uudistamista koskevaan hallituksen esitykseen todeten, että pätevänä syynä ei voida pitää ainakaan sitä, että asianosainen ensin haluaisi nähdä, mihin lopputulokseen asiassa päädytään. Mikäli vetoaminen harkinnanvaraiseen esteellisyydperusteeseen sanotusta poiketen sallittaisiin ylimääräisessä muutoksenhaussa, olisi tuomiovirhekantelu tehtävä kuuden kuukauden kuluessa tuomion lainvoimaiseksi tulemisesta. Tuomionpurussa syytetyn eduksi määräaika ei sen sijaan ole lainkaan, joten esteellisyysväite olisi tehtävissä kuinka pitkän ajan kuluttua hyvänsä. Tämä olisi korkeimman oikeuden mukaan muiden asianosaisten kannalta kohtuutonta ja voisi olennaisesti vaikeuttaa myös esteellisyysväitteen perusteen selvittämistä.

Korkein oikeus katsoi, että kantelija ei ollut purkuhakemuksessaan esittänyt oikeudenkäymiskaareissa tarkoitettua pätevää syytä siihen, ettei hän ollut tehnyt väitettä hovioikeuden tuomion antamiseen osallistuneen tuomarin esteellisyydestä aiemmin. Mahdollisesta tuomarin rikollisesta menettelystä korkein oikeus totesi, ettei purkuhakemuksessa esitetty sellaista selvitystä, jonka nojalla hovioikeuden tuomio olisi voitu purkaa. Näistä syistä korkein oikeus hylkäsi hakemuksen näiltä osin.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan oikeuskansleri ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Lainkoh-

ta antaa laillisuusvalvojalle harkintavaltaa sen suhteen, mitä asioita hän ryhtyy tutkimaan ja missä laajuudessa hän sen tekee.

Olen edellä kohdassa 2 arvioinut A:n väitettyä menettelyä rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja kohdassa 3.3 laillisuusvalvonnallisesta näkökulmasta. Kantelijan esittämä esteellisyysväite on puolestaan ollut kerrotuin tavoin korkeimman oikeuden arvioitavana eikä minulla ole oikeudellisia perusteita arvioida asiaa toisin kuin korkein oikeus on tehnyt. Kantelijan oikeusturva on näiltä osin toteutunut.

Katson kerrotun perusteella, ettei minulla ylimpänä laillisuusvalvojana ole aihetta kantelijan esittämän esteellisyysväitteen tämän enempään arviointiin.

3.5 Hovioikeuden tuomioon kohdistettu arvostelu

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeuskansleri ei voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten toimi- ja harkintavaltaansa rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Oikeuskansleri ei ole säännönmukaiseen muutoksenhaku-tuomioistuimeen nähden vaihtoehtoinen muutoksenhakuviranomainen. Tuomioistuimet arvioivat niille lain mukaan kuuluvassa itsenäisessä oikeudellisessa harkinnassaan esimerkiksi, minkälainen näyttöarvo kullekin todisteelle on kyseisessä asiassa annettava. Oikeuskansleri ei myöskään voi kumota tuomioistuinten tekemiä ratkaisuja, määrätä niitä muutettaviksi tai määrätä yksittäisiä asioita uudelleen käsiteltäviksi. Oikeuskanslerin toimivaltaan sen sijaan kuuluu muun muassa arvioida, onko tuomioistuin käyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaansa lainmukaisesti.

Korostan lisäksi, että oikeuskanslerilla ei ole toimivaltaa tutkia tuomioistuimen harkintavaltaansa rajoissa antaman ratkaisun asiasisältöä. Oikeuskansleri ei voi esimerkiksi puuttua tuomioistuimen todistusharkintaan siltä osin kuin siinä on kyse siitä, miten arvioidaan yhtäältä yksittäisen todisteen näyttöarvo ja toisaalta useiden todisteiden yhteisvaikutusta. Selvää on, että oikeuskanslerilla ei ole käytännössä edes mahdollisuutta jälkikäteen ottaa kantaa oikeudenkäynnissä esitettyyn näyttöön, varsinkaan suulliseen henkilötodisteluun.

Kantelija on arvostellut hovioikeuden tuomion perusteluja ja tuomioon kantelijan mielestä kirjattuja virheellisiä seikkoja. Kantelija tarkentaa, että tuomion sisältämät virheet on kuvattu yksityiskohtaisesti kantelijan korkeimmalle oikeudelle tekemässä purkuhakemuksessa.

Helsingin hovioikeus antoi arvostelun kohteena olevan tuomionsa kesäkuussa 2016. Asiassa haettiin valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, joka ei sitä myöntänyt. Kantelijan esittämät tuomion perusteluja ja virheellisiä kirjauksia koskevat väitteet ovat lisäksi olleet korkeimman oikeuden arvioitavana kantelijan tekemän purkuhakemuksen perusteella. Korkein oikeus katsoi päätöksessään, että kantelija ei ollut esittänyt hakemuksensa tueksi sellaisia perusteita, joiden johdosta hovioikeuden tuomio olisi voitu poistaa tai purkaa.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että Helsingin hovioikeus olisi antaessaan kantelunalaisen tuomion menetellyt lainvastaisesti tai muutoinkaan ta-

valla, joka valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 4 §:n 2 momenttiin sisältyvän tarkintavallan nojalla antaisi aihetta enempiin toimenpiteisiin.

4. Toimenpiteet

Saatan A:n tietoon hänen menettelystään edellä kohdassa 3.3 esittämäni näkemykset. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi Pirkanmaan käräjäoikeuden laamannille sekä Helsingin hovioikeuden presidentille.

Kantelun liitteenä oleva dvd-levy palautetaan ohessa kantelijalle.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Kimmo Hakonen

Esittelijäneuvos

Markus Löfman